

سرمایه اجتماعی و نقش آن در تبیین امنیت زنان: مطالعه موردی شهر زاهدان

عیسی ابراهیم‌زاده^{*}، دیمین کاشفی‌دوست^{**}

چکیده

سرمایه اجتماعی بُعد معنوی اجتماع است که طی چند دهه اخیر در مباحث توسعه به آن توجه زیادی شده است. دیدگاه حاضر نشان‌دهنده اهمیت نقش و تأثیر مؤلفه‌ها و روابط اجتماعی بر سایر مؤلفه‌های توسعه از جمله اقتصادی، فرهنگی و کالبدی است. بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی در کنار سایر سرمایه‌ها به رشد و توسعه اجتماع می‌انجامد، چراکه تسهیل‌کننده کنش‌های اجتماعی است و هزینه تعاملات را کاهش می‌دهد. اعتماد، انسجام، مشارکت و آگاهی اجتماعی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند که از شروط لازم برای توسعه هستند. یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که به تبیین سرمایه اجتماعی کمک می‌کند امنیت است و فقدان سرمایه اجتماعی به بروز انحرافات منجر خواهد شد که تهدیدی برای امنیت تلقی می‌شود. از سوی دیگر، پرداختن به مسائل زنان از جمله موضوع امنیت آنان یکی از ضروری‌ترین نیازهای اصلی جامعه امروز ماست. از این منظر، سنجش سرمایه اجتماعی زنان و نقش آن در تبیین میزان امنیت در قالب یک مطالعه علمی ضروری است. هدف این پژوهش سنجش سرمایه اجتماعی زنان در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان و نقش آن در تبیین امنیت است. در چارچوب نظری بر نظریه‌های گیدنز^۱، کلمن^۲ و پونتام^۳ تأکید شده است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل کلیه زنان ساکن شهر زاهدان است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ تعدادشان ۲۸۸ هزار و ۱۸۰ نفر است. داده‌های لازم با روش نمونه‌گیری تصادفی از ۳۸۳ زن ساکن شهر زاهدان جمع‌آوری شد. روایی سؤالات با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت. ارتباط متغیرهای سرمایه اجتماعی با امنیت سنجش و تجزیه و تحلیل شد. نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و امنیت زنان رابطه معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها

سرمایه اجتماعی، امنیت زنان، شهر زاهدان

* iazh@gep.usb.ac.ir

** kashfidust@yahoo.com

1- Giddens

2- Kelman

3- Putnam

* استاد جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان

** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان

مقدمه

سرمایه اجتماعی یک ساختار چندبعدی و چندسطحی است که از ارتباطات اجتماعی مردم در شبکه ارتباطی آنها حاصل می‌شود (Yuan et al, 2018: 275) و از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح شده است. به عبارتی، امروزه در کنار سرمایه‌های انسانی، مالی و اقتصادی، سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است (مصطفی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۸). فقدان سرمایه اجتماعی به بروز انحرافات منجر خواهد شد که تهدیدی برای امنیت تلقی می‌شود. چون سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل نیز بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۶۲). احساس امنیت از عمده‌ترین شاخص‌های سرمایه اجتماعی است که نبود آن حتی برخورداری از سایر شاخص‌های رفاه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، همچنان‌که ماژلو^۱ در تقسیم‌بندی خود از نیازها، نیاز به امنیت را بلافاصله پس از نیازهای فیزیولوژیکی قرار می‌دهد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۰). از این رو، آگاهی از میزان سرمایه اجتماعی اعضای یک جامعه و نقش آن در تبیین میزان احساس امنیت اجتماعی و مؤلفه‌های آن در قالب یک شناخت و مطالعه علمی-تخصصی ضروری تلقی می‌شود. بدون شک، فرسایش سرمایه اجتماعی در ایران یکی از دغدغه‌های اصلی ما در دهه اخیر خواهد بود. هر قدر در جامعه‌ای ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و هدایت متقابل میان افراد استحکام یابد انحرافات اجتماعی مثل طلاق، اعتیاد، جرم و خودکشی کاهش خواهد یافت. در غیر این صورت، با فروپاشی سرمایه اجتماعی، جامعه دچار ضعف، بی‌نظمی و در نهایت آنومی در سطح گسترده خواهد شد و امنیت اجتماعی آن به خطر خواهد افتاد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰). وضعیت فعلی جامعه ما لزوم توجه به امنیت شهروندان و به‌ویژه زنان را در ابعاد و زوایای مختلف ضروری کرده است. بحرانی بودن احساس امنیت قطعاً در رفتار شهروندان تأثیر مخربی خواهد داشت و آنان را

از ایجاد روابط مطلوب و پیشرفت فردی ناتوان خواهد کرد. در واقع، زیست توأم با اضطراب و ترس طبق گفته روان‌شناسان وضعیت خوشایندی نیست (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۰). با توجه به اینکه زنان نیمی از وزن جمعیتی جامعه را به خود اختصاص می‌دهند پرداختن به مسائل زنان ازجمله موضوع امنیت یکی از ضروری‌ترین نیازهای جامعه امروز ماست. در زمینه سرمایه اجتماعی زنان در ایران پژوهش‌های اندکی انجام شده که بیشتر این مطالعات در سال‌های اخیر صورت گرفته است. از آن جمله می‌توان به مطالعات شاکری‌نیا در سال ۱۳۸۹، نیازی و همکاران در سال ۱۳۹۰، قدرتی و همکاران در سال ۱۳۹۰، فجری و علیخانی در سال ۱۳۹۱، احمدی و کلدی در سال ۱۳۹۱، سفیری و صدفی در سال ۱۳۹۱، زکی در سال ۱۳۹۴ و رضایی و همکاران در سال ۱۳۹۶ اشاره کرد. شهر زاهدان به‌عنوان مرکز استان سیستان و بلوچستان با موقعیت خاص خود از لحاظ جغرافیایی در چند دهه اخیر به‌سبب پذیرش مهاجران از شهرهای دیگر استان از یک سو و نزدیکی به مرز از سوی دیگر به شهری مهاجرپذیر تبدیل شده است. این شهر همانند تمام شهرهای مرزی مشکلات و مسائل امنیتی خاصی به‌ویژه برای زنان دارد. همچنان‌که گفته شد ازجمله مؤلفه‌هایی که می‌تواند با امنیت ارتباط داشته باشد میزان آگاهی، اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی و به‌عبارتی سرمایه اجتماعی است؛ اموری که به‌جرت می‌توان گفت نقص یا کمبود در آنها می‌تواند در احساس امنیت تأثیرگذار باشد. با توجه به آنچه بیان شد هدف از پژوهش حاضر ارزیابی و سنجش سرمایه اجتماعی زنان در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان و نقش آن در تبیین امنیت است.

۱- چارچوب نظری

سعادت یک جامعه در گرو حفظ و بقای امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن است. مفهوم امنیت یکی از شاخصه‌های کیفیت زندگی است که نبود آن هر جامعه را با پیامدهای منفی مواجه می‌کند و مانع توسعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌شود (Hansen and Buzan, 2007: 3). امنیت ازجمله پدیده‌های قابل توجهی

1- Maslow

است که از نیازها و ضرورت‌های اساسی فرد و جامعه به شمار می‌رود و فقدان آن یا اختلال در آن پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال دارد. وجود امنیت در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و جغرافیایی از مطلوبیت ویژه‌ای برای هر جامعه برخوردار است. باید پذیرفت که امنیت نه تنها در وضعیت جنگی و هرج و مرج الزام‌آور است، بلکه در زمان آرامش و انسجام نیز مهم ارزیابی می‌شود. امنیت مقوله‌ای قابل توجه هم برای افراد و هم برای جامعه محسوب می‌شود. از این رو تصور یک جامعه کاملاً منسجم و یکپارچه نیز به معنای بی‌نیازی از امنیت نیست. بنابراین، یکی از انواع امنیت‌ها، امنیت اجتماعی است که جایگاه و موقعیت برجسته‌ای دارد. تولید و تأمین این امنیت و همچنین پایدارسازی آن نیازمند مقدمه و زمینه‌های نسبتاً پیچیده‌ای است و آسیب‌پذیری و زوال آن نیز تحت تأثیر زمینه‌ها و کاهش سرمایه اجتماعی است (پیلتن و برومند، ۱۳۹۳: ۱۲۲). در واقع، یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت را ارتقا می‌دهد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌کند سرمایه اجتماعی است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۹). احساس امنیت در یک جامعه مربوط به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا نبود امنیت در آن جامعه ناشی می‌شود. بنابراین، کاهش فراوانی جرم و در نتیجه اعتماد و سرمایه اجتماعی ضامن افزایش احساس امنیت در جامعه است (کلاهچیان، ۱۳۸۲: ۱۳۴). از این منظر سرمایه اجتماعی یکی از عواملی است که نقش بسیار مهمی در امنیت اجتماعی هر جامعه دارد و امروزه این سرمایه نقش بسیار مهم‌تری از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می‌کند. در غیاب سرمایه اجتماعی سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند. در نتیجه، بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه‌های توسعه تکامل فرهنگی، اقتصادی و امنیتی ناهموار و دشوار می‌شود. سرمایه اجتماعی سه رکن اساسی و بسیار مهم دارد که تأمین‌کننده امنیت اجتماعی است: اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، و ارزش‌های مشترک (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰).

از اواخر دهه ۸۰ میلادی، یعنی زمانی که کلمن^۱، بوردیو^۲، پاتنام^۳ و فوکویاما^۴ مفهوم سرمایه اجتماعی را وارد علوم اجتماعی کردند تا به امروز، این مفهوم همچنان سلطه خود را بر محافل جهان به‌ویژه جامعه‌شناسی حفظ کرده است. به باور برخی جامعه‌شناسان، دهه ۹۰ دوره ظهور موضوعات جدیدی بود که اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی مهم‌ترین آنها را تشکیل می‌دهد. ادبیات سرمایه اجتماعی در مفهوم جدید بیشتر مدیون کلمن و بوردیو در دهه ۱۹۸۰، پاتنام در دهه ۱۹۹۰ و فوکویاما در سال‌های پایانی دهه ۱۹۹۰ و ابتدای دهه ۲۰۰۰ است. مفهوم سرمایه اجتماعی را می‌توان شبکه‌ها و فرصت‌هایی دانست که برای بسیج منابع به‌منظور حل بسیاری از مشکلات سیاسی و اجتماعی نقش مهمی دارند. سرمایه اجتماعی درمانی است برای پیامدهای زیان‌بار ناشی از نبود یکپارچگی اجتماعی، و زوال انسجام اجتماعی راهی است برای تقویت همکاری، دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، ارتقای سطح بهداشت، توسعه فناوری، کاهش فقر، ادغام اجتماعی و کاهش جرم (زکی، ۱۳۹۴: ۵۴).

۱-۱- امنیت از دیدگاه گیدنز

امنیت اجتماعی به‌عنوان مؤلفه اصلی اتحاد و یکپارچگی جامعه در اندیشه گیدنز اهمیت بسیاری دارد، به طوری که وی معتقد است اعتماد و امنیت، و خطر کردن و در معرض خطر قرار گرفتن چیزهایی هستند که به مناسبت‌های تاریخی مختلف باید در جامعه متجدد وجود داشته باشند و دارند. گیدنز تأکید می‌کند که برای درک ضرورت توجه به امنیت، نخست باید به سیمای مخاطره‌آمیز خاص مدرنیته نگاه دقیق‌تری انداخت، همان سیمایی که او جهانی شدن مخاطرات نامیده است. خطراتی که تعداد انبوهی از انسان‌ها را در کره زمین تحت تأثیر قرار می‌دهد، همانند دگرگونی در تقسیم کار جهانی یا آلودگی زیست‌محیطی یا تولید غذاهایی با آلودگی‌های شیمیایی که در سرنوشت میلیون‌ها انسان مؤثر است (نویدینیا، ۱۳۸۸: ۳۳). گیدنز احساس امنیت را به اعتماد ربط

1- Kellman
 2- Bourdieu
 3- Putnam
 4- Fukuyama

می‌دهد. به نظر او، دو نوع قابلیت اعتماد وجود دارد: یک نوع قابلیت اعتمادی که بین افرادی که آشنایی کامل با هم دارند صورت می‌گیرد، که مبنای آن شناخت دقیق و آشنایی طولانی است و افراد صلاحیت لازم برای قابلیت اعتماد را به‌صورت تجربی به یکدیگر اثبات کرده‌اند؛ نوع دوم قابلیت اعتمادی است که بین افرادی صورت می‌گیرد که به‌صورت تجربی از هم شناخت کامل ندارند و به‌اصطلاح نسبت به هم غریبه‌اند؛ اما افراد تحت تأثیر نظام‌های تخصصی و کارشناسی مجبورند به دیگران اعتماد کنند (شایگان و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۸).

۱-۲- سرمایه اجتماعی

در چارچوب مفهومی سرمایه اجتماعی دیدگاه سه نظریه‌پرداز در این مقاله مدنظر قرار گرفته است که به‌صورت مختصر ارائه می‌شود:

■ دیدگاه پاتنام

رابرت پاتنام در بررسی اهمیت سرمایه اجتماعی می‌گوید که در درجه اول اهمیت، با وجود سرمایه اجتماعی، به شهروندان امکان داده می‌شود مسائل و مشکلات جمعی خود را ساده‌تر حل کنند. هنگامی که مردم با یکدیگر و آن هم به‌صورت جمعی کار و مشارکت می‌کنند، نسبت به زمانی که به‌صورت انفرادی به فعالیت می‌پردازند، بهتر عمل می‌کنند. دوم اینکه سرمایه اجتماعی وضعیتی را فراهم می‌آورد که جوامع به سمت توسعه و ترقی می‌روند. سوم اینکه سرمایه اجتماعی، با گسترش آگاهی‌ها، بهره و نصیب ما را از منابع کمیاب بهبود می‌بخشد. چهارم اینکه سرمایه اجتماعی از خلال فرایندهای روانی و زیستی به‌منظور بهبود حیات افراد عمل می‌کند. بنابراین، در راستای تأثیرات چهارگانه سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام، برخورداری زنان از سرمایه اجتماعی می‌تواند اثر خود را بر حوزه‌ها و بخش‌های مختلف زندگی فردی، اجتماعی، سیاسی و خانوادگی آنان نمایان کند و بر میزان سلامت روانی-اجتماعی، کارآمدی و همچنین توانمندی زنان بیفزاید. تأثیر سرمایه اجتماعی زنان به حوزه آنان محدود نمی‌شود، بلکه در سطوح مختلف ساختار اجتماعی ایران نمایان می‌شود. برخورداری زنان از سرمایه اجتماعی در صحنه‌های مختلف

نظام اجتماعی بروز داده می‌شود. از سوی دیگر، تخریب یا افول سرمایه اجتماعی زنان موجب بروز بسیاری از مسائل اجتماعی در سطح زنان و به‌ویژه در سطح جامعه می‌شود (زکی، ۱۳۹۴: ۵۶).

■ دیدگاه کلمن

به اعتقاد جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد با استفاده از آن به منافع خود دست یابد. روابط اجتماعی زمانی به وجود می‌آیند که افراد می‌کوشند از منابع فردی خود بهترین استفاده را بکنند و نباید فقط به‌عنوان اجزای ساختارهای اجتماعی در نظر گرفته شوند (بحری‌پور و ذوالفقاری، ۱۳۸۹: ۱۲). کلمن وجود سرمایه اجتماعی را در اعتماد، اطلاع‌رسانی و ضمانت‌های اجرایی کارآمد، روابط مقتدر و میزان تکلیف در گروه می‌داند. در نهایت، با مطالعه دیدگاه کلمن این‌طور استنباط می‌شود که او با سطح تحلیلی فردی-گروهی و با هدف سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی را جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی در نظر می‌گیرد که کنشگران از آن به‌عنوان منبعی برای رسیدن به منافعشان استفاده می‌کنند (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۶). کلمن به جای تعریف سرمایه اجتماعی برحسب ماهیت و محتوا، به کارکرد آن توجه دارد. او سعی می‌کند به این مسئله بپردازد که چه ویژگی‌هایی از روابط اجتماعی است که می‌تواند منابع سرمایه‌ای سودمندی برای افراد ایجاد کند. برای پی بردن به پاسخ این سؤال، او در بررسی ویژگی‌های روابط اجتماعی که می‌تواند منابع سرمایه‌ای سودمندی برای افراد ایجاد کند به شش مورد اشاره دارد: تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی تأثیرگذار، روابط اقتدار، سازمان‌های اجتماعی انطباق‌پذیر و سازمان‌های تعمدی (Karner, 2004: 2638).

■ دیدگاه گیدنز

گیدنز معتقد است که احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها برای احساس امنیت وجودی نیز اهمیت بنیادین دارد. به همین دلیل است که این دو احساس از نظر روان‌شناختی پیوند نزدیکی با همدیگر دارند. به اعتقاد

گیدنز، اعتماد نوعی پدیده عام و حیاتی در توسعه شخصیت است. اعتماد در جلوه‌های عمومی خود به‌طور مستقیم مرتبط با دست‌یابی به نوعی احساس امنیت وجودی است. اعتماد پیلۀ محافظتی است که فرد در رویارویی با واقعیت‌های روزانه بدان احتیاج دارد. گیدنز استدلال می‌کند که مخاطره و اعتماد در هم بافته‌اند و اعتماد معمولاً در خدمت تقلیل یا تخفیف خطرهای کار می‌کند که انواع خاصی از فعالیت‌های بشری با آنها روبه‌رو هستند. به عبارت دیگر، تمایل به اعتماد در ارتباط با موقعیت‌های خاص، اشخاص یا نظام‌ها و حتی در سطح وسیع‌تری مستقیماً با امنیت افراد و گروه‌ها مرتبط است (ذاکری هامانه، ۱۳۹۰: ۱۱۵). گیدنز بر این اصل تأکید دارد که در دنیای جدید شرایطی پدیده آمده است که اطمینان‌بخش نیست و بر وجود امنیت دلالت ندارد. بنابراین، اعتماد که از ایمان سرچشمه می‌گیرد و پیوند میان ایمان و اطمینان است شرط تحقق امنیت خواهد بود و در غیر این صورت، یعنی اگر اعتماد بنیادی پرورش نیابد، نتیجه‌اش اضطراب و وجودی دائمی است. به عبارت دیگر، نقطه مقابل اعتماد، به عمیق‌ترین معنای آن، حالتی ذهنی است که خلاصه‌اش همان نگرانی یا هراس وجودی است. مباحثی چون روابط اجتماعی، خطر کردن و مخاطره، اضطراب و وجودی، نظام‌های مجرد و اعتماد بنیادین متغیرهایی هستند که امنیت و احساس امنیت را با تبیین آنها می‌توان توضیح داد (گیدنز، ۱۳۸۵).

اجتماعی بیشتر می‌شود، به طوری که تهدید علیه امنیت اجتماعی مربوط به وضعیتی است که جوامع نسبت به مؤلفه‌های هویت خود احساس تهدید می‌کنند (Wa- 2009: 210). هرچه یک گروه اجتماعی دارای شعاع اعتماد بالاتری باشد سرمایه اجتماعی بیشتری نیز خواهد داشت. در واقع، وجود اعتماد پایه و اساس وجود پیوندها و مسئولیت اجتماعی است که در صورت نبودن این عوامل به‌صراحت می‌توان به نبود سرمایه اجتماعی حکم داد (بابائیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۱). گیدنز نیز در تأیید این مطلب به نکاتی اشاره کرده که پیش‌تر ذکر شد.

۲-۲- آگاهی

فالك و پاتریک^۱ در سال ۱۹۹۹ آگاهی را یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی معرفی کردند. آگاهی از مسائل عمومی از عوامل مؤثر بر روابط اجتماعی است. در صورتی که در جامعه شاهد عدالت اجتماعی و توزیع درست اطلاعات بین مردم نباشیم در حقیقت سرمایه اجتماعی تحقق پیدا نخواهد کرد که خود بر مشارکت افراد تأثیرگذار است (رضایی، ۱۳۹۴: ۳۱).

۲-۳- مشارکت

مشارکت اجتماعی را می‌توان فرایند سازمان‌یافته‌ای دانست که افراد جامعه به‌صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی، با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص، به‌منظور سهیم شدن در منافع و منابع قدرت انجام می‌دهند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸).

۲-۴- انسجام

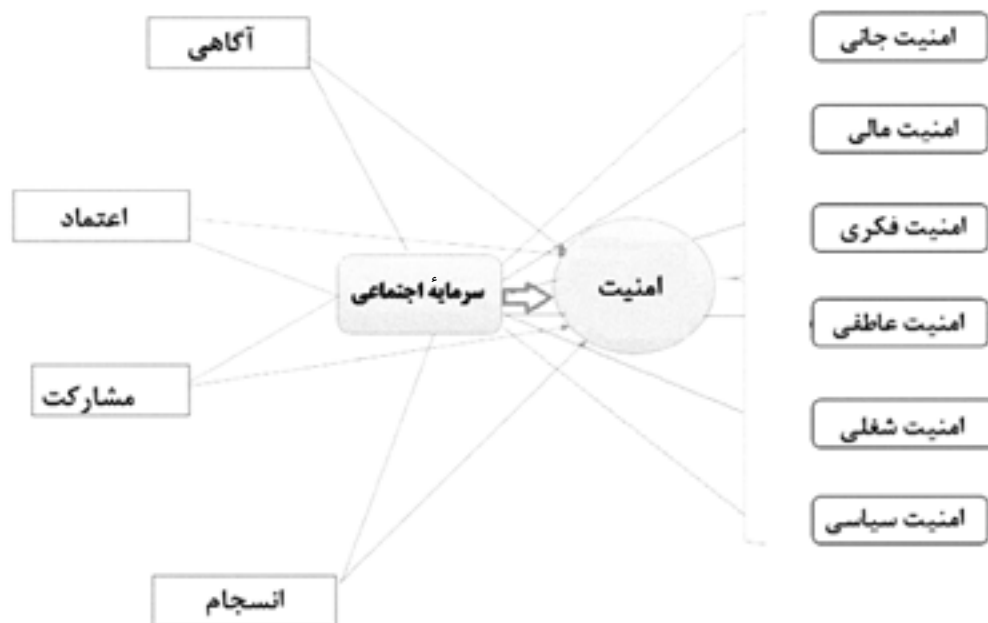
امیل دورکیم از اولین جامعه‌شناسانی است که درباره مفهوم انسجام و همبستگی اجتماعی مطالعه کرده است و وجود آن را برای جامعه لازم می‌داند. به عقیده وی، انسجام اجتماعی زمانی رخ می‌دهد که عواطف افراد به‌وسیله نمادهای فرهنگی تنظیم شوند، جایی که افراد به جماعت اجتماعی متصل شده باشند، جایی که کنش‌ها تنظیم و به‌وسیله هنجارها هماهنگ شده‌اند (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۷).

۲- عناصر و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

۲-۱- اعتماد

آنتونی گیدنز اعتماد و تأثیر آن بر فرایندهای توسعه را زیربنا و زمینه‌ساز اصلی در جوامع مدرن می‌داند. هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد مشارکت و همیاری مردم در عرصه‌های اجتماعی بیشتر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۱). بسیاری از اندیشمندان عناصر اصلی سرمایه اجتماعی را کیفیت و کمیت روابط اجتماعی می‌دانند و برای نظم و انسجام اجتماعی بر اعتماد اجتماعی تأکید دارند. اصولاً هر چه روابط اجتماعی موجود در جامعه از انسجام و وفاق بیشتری برخوردار باشد امید به دست‌یابی به امنیت و رفع ناامنی

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق



منبع: نگارندگان

۳- روش پژوهش

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت کاربردی پژوهش، روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. شاخص‌های بررسی شده در این پژوهش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت هستند. اطلاعات مورد نیاز پژوهش به دو شیوه کتابخانه‌ای (کتاب، آمارنامه و نقشه) و میدانی (پرسشنامه) گردآوری شده است. وزن شاخص‌های امنیت و مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، اعتماد، مشارکت و آگاهی) بر اساس میانگین به‌دست‌آمده از پرسشنامه شهروندان محاسبه شده است و مناطق به‌لحاظ شاخص‌ها سطحبندی شده‌اند. برای مقایسه ابعاد امنیت و سرمایه اجتماعی در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان از آزمون SLD استفاده شده است. جامعه آماری پنج منطقه شهرداری زاهدان است.

روش نمونه‌گیری در این پژوهش نمونه‌گیری خوشه‌ای است. برای انتخاب عناصر هر یک از خوشه‌های انتخابی از فن نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. شهر زاهدان دارای پنج منطقه است. بنابراین برای هر منطقه حجم نمونه با فرمول کوکران محاسبه شد. از آنجایی که جمعیت زنان در هر منطقه شهر زاهدان به تفکیک مشخص نبود جمعیت کلی مناطق مبنای سنجش قرار گرفت. حجم کلی نمونه برای کل شهر $(=n \frac{Nt^2s^2}{Nd^2 + t^2s^2})$ ، ۳۸۳ نفر است. سپس با طراحی پرسشنامه امنیت و سرمایه اجتماعی و توزیع آن بین زنان ساکن مناطق سرمایه اجتماعی هر منطقه مشخص شد. مشخصات مناطق پنج‌گانه شهر و حجم نمونه محاسبه شده برای هر یک از آنها در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. مشخصات مناطق شهری زاهدان

شرح	جمعیت	خانوار	بُعد خانوار	حجم نمونه
منطقه ۱	۱۱۲۸۱۶	۲۴۰۰۳	۴/۷	۷۵
منطقه ۲	۱۱۳۹۳۲	۲۵۸۹۳	۴/۴	۷۶
منطقه ۳	۱۲۰۰۱۸	۲۱۸۲۱	۵/۵	۷۹
منطقه ۴	۱۱۴۴۷۵	۱۹۴۰۲	۵/۹	۷۷
منطقه ۵	۱۱۳۸۷۵	۲۹۱۹۸	۳/۹	۷۶
شهر زاهدان	۵۷۵۱۱۶	۱۱۷۳۷۰	۴/۹	۳۸۳

منبع: شهرداری مرکزی شهر زاهدان، ۱۳۹۶.

۳-۱- محدوده مورد مطالعه

شهر زاهدان مرکز استان سیستان و بلوچستان، بزرگ‌ترین استان کشور، است. شهرستان زاهدان از شمال به سیستان و از غرب به استان کرمان، از شرق به پاکستان و از جنوب به شهرستان خاش محدود می‌شود (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۲۹). بر اساس سرشماری ۱۳۹۵، شهر زاهدان ۵۷۵ هزار و ۱۱۶ نفر جمعیت دارد که ۲۸۸ هزار و ۱۸۰ نفر آنان را زنان تشکیل می‌دهند. مساحت شهر زاهدان ۸۱۲۳ هکتار است که حدود ۲۰ درصد یعنی ۱۳۲۵ هکتار آن بافت فرسوده با قدمت بیش از ۳۰ سال است. این شهر پنج منطقه شهری دارد. در شکل زیر موقعیت جغرافیایی شهر زاهدان و منطقه‌بندی شهر نشان داده شده است.

برای آنکه نقش مکان و مناطق شهری در احساس امنیت به‌وضوح قابل تشخیص باشد ابتدا لازم است یک چارچوب کلی از مناطق موجود در شهر بر اساس پایگاه اجتماعی-اقتصادی ارائه شود. مناطق سه و چهار زاهدان که در شمال شهر واقع شده‌اند اغلب سکونتگاه‌های غیررسمی را شامل می‌شوند و ساکنان آنها عمدتاً

مهاجران روستایی هستند که پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایینی دارند. این مناطق جزء مناطق ناامن زاهدان به حساب می‌آیند. وقوع جرم در این مناطق بیشتر و به‌تبع آن احساس امنیت نیز کمتر است. بافت کالبدی و فرهنگی مناطق دیگر شهر زاهدان متفاوت با این دو بخش است و ساکنان آنها پایگاه اجتماعی و اقتصادی بالاتری دارند.

۴- نگاهی به وضعیت زنان در زاهدان

زاهدان شهری مرزی در جنوب شرق ایران است که اکثر شهروندان آن، به‌ویژه عوام و بازاریان، بنا به دلایلی همچون هم‌زبانی و هم‌مذهبی و همچنین ارتباط اقتصادی قوی با کشور پاکستان و افغانستان، بیشتر متأثر از فرهنگ همسایگان شرقی هستند؛ فرهنگی که در آن زنان با محدودیت‌ها و مشکلات خاصی همچون ازدواج در سن پایین، انتخاب همسر از سوی اعضای خانواده، تعدد زوجین برای مردان، میزان تحصیلات پایین جنس مؤنث، ازدواج به شیوه کاملاً سنتی، و بسیاری از مشکلات دیگر روبه‌رو هستند. در این فرهنگ و محیط بسته، حضور زنان در فضاهای شهری هنوز کاملاً عادی محسوب

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه



منبع: نگارندگان

نمی‌شود. حضور زن به‌تنهایی در فضای شهری برای جامعه سنتی زاهدان - که مردان منطقه به حفظ آن بسیار علاقه‌مند هستند - تهدید محسوب می‌شود و در کنار آن، برای مردان نیز هنوز حضور زنان کاملاً عادی نیست و شاید برایشان نوعی ناهنجاری اخلاقی جلوه کند. امنیت پایین زنان را می‌توان با عواملی همچون فرهنگ ساکنان، تفاوت مذهب در سطح شهر، وجود اتباع خارجی و بیگانه، تعداد زیاد محله‌های حاشیه‌نشین شهر زاهدان و محدودیت‌های خاص زنان در استان مرتبط دانست. زنان زاهدان به‌عنوان زنان یکی از محروم‌ترین استان‌های کشور با مشکلات عدیده و پیچیده‌تری نسبت به سایر استان‌ها و شهرهای ایران مواجه هستند. این مشکلات از فقر و کمبود امکانات تا گرفتاری همسران و فرزندانشان در دام اعتیاد و خلاف را شامل می‌شود. مشکل عمده زنان رها شدن آنان از سوی همسرانشان است که این مسئله به‌وفور در بین زنان شهر زاهدان و استان سیستان و بلوچستان مشاهده می‌شود. مردان اغلب به‌دلیل فقر شدید برای جست‌وجوی کار به کشورها و شهرهای دیگر مهاجرت می‌کنند و با سکونت و ازدواج در مکان جدید به‌تدریج همسر و فرزندان خود را فراموش و آنها را بدون هیچ پشتوانه‌ای رها می‌کنند. یکی دیگر از مشکلات زنان زاهدان تعدد زوجین همسرانشان است. برخی از مردان همسر دوم، سوم یا حتی چهارم اختیار می‌کنند و همسران قبلی را با وجود داشتن چندین بچه به حال خود رها می‌کنند. بیشتر این زنان نیز به‌دلیل بافت فرهنگی سنتی و خاص منطقه امکان طلاق گرفتن ندارند و در نتیجه با فقر و آسیب‌های متعدد روبه‌رو می‌شوند. عده‌ای دیگر با مهاجران افغانی ازدواج می‌کنند و برخی از این مهاجران یا به کشورشان برمی‌گردند یا به کارهای غیرمعقول اقتصادی می‌پردازند و همسرانشان را رها می‌کنند. این دو دسته از زنان «شوهرداران بی‌شوهر» خطاب می‌شوند. این زنان در وضعیت امنیتی و معیشتی بسیار نامناسبی هستند و به سمت مشاغل غیررسمی و فعالیت‌های اجتماعی ناشایست همچون تکدی‌گری می‌روند. فقر فرهنگی و به‌ویژه مشکلات معیشتی و اقتصادی در زاهدان موجب شده آمار

زنانی که به‌تنهایی مسئولیت خانوار را بر عهده دارند و همسرشان از خانواده غایب است نگران‌کننده باشد. مورد دیگری که در زاهدان امنیت زنان را تهدید می‌کند حضور اتباع خارجی و گذری در این شهر است که اکثر آنها از فشار فقر و بی‌خانمانی به ایران روی آورده‌اند. اغلب اوقات فقر اقتصادی مسبب اصلی فقر فرهنگی نیز است. حضور این اتباع باعث ناهمگنی در سطح شهر به‌ویژه فضاهای عمومی می‌شود، که ناهمگنی همواره یکی از دلایل ناامنی در شهرهای بزرگ جهان سوم بوده است. زاهدان به‌عنوان مرکز محروم‌ترین استان ایران محلات حاشیه‌نشین و سکونتگاه‌های غیررسمی زیادی همچون شیرآباد و بابائیان دارد که در این محلات سطح اقتصاد، فرهنگ و امنیت بسیار پایین است و این محرومیت و غیررسمی بودن فضا نیز سبب عدم خدمات‌رسانی و فرم‌دهی کالبدی این محلات شده است. در این محلات زنان پایین‌ترین امنیت فکری، حقوقی، اقتصادی و عاطفی را دارند، چراکه حاشیه‌نشینی و فقر مزید بر سایر علت‌های ذکر شده است. به‌صورت کلی می‌توان گفت امنیت زنان در شهر زاهدان، به‌ویژه امنیت عاطفی، شغلی، سیاسی و فکری، بسیار پایین است، به‌گونه‌ای که خیلی از ساکنان به‌ویژه خود زنان یا حقوق واقعی و امروزی زنان را نمی‌دانند یا به بهانه موازین شرعی و اسلامی آن را نمی‌پذیرند. مهم‌تر اینکه جامعه سنتی و کاملاً متفاوت آن با دیگر مراکز استان‌ها و شهرهای بزرگ کشور اجازه تغییرات سریع را نمی‌دهد. به‌منظور ارزیابی شاخص‌های سرمایه اجتماعی و نقش آنها در تبیین امنیت شهر زاهدان ۳۸۳ نفر از زنان به‌عنوان نمونه مورد پرسشگری قرار گرفتند. بر اساس یافته‌های پژوهش، از بین پاسخگویان ۱۵ درصد در سنین ۱۵ تا ۲۵ سال بودند، ۴۴ درصد (بیشترین پاسخگویان) بین ۲۵ تا ۳۵ سال سن داشتند، ۳۱ درصد بین ۳۵ تا ۴۵ سال داشتند و ۱۰ درصد پاسخگویان نیز در گروه سنی ۴۵ تا ۶۰ سال بودند.

۵- یافته‌ها

یافته‌های تحقیق در چهار بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بخش اول، با استفاده از آزمون

کروسکالوالیس، مؤلفه‌های امنیت اجتماعی در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان مورد ارزیابی قرار گرفت. در بخش دوم، با استفاده از آزمون میانگین، وضعیت مناطق در شاخص‌های سرمایه اجتماعی بررسی و سطح‌بندی شدند. سپس با مدل کوپراس^۱ در هر دو شاخص امنیت و سرمایه اجتماعی اقدام به سطح‌بندی مناطق شد. در نهایت، با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، ارتباط ابعاد سرمایه اجتماعی و امنیت مورد آزمون قرار گرفت.

۵-۱- ارزیابی مؤلفه‌های امنیت در مناطق پنج‌گانه

برای مقایسه ابعاد و مؤلفه‌های امنیت در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان از آزمون کروسکالوالیس استفاده شده است. در این آزمون که جدول ۲ نمایشگر آن است منطقه یک در همه ابعاد امنیت بالاترین میانگین رتبه‌ای را نسبت به سایر مناطق به دست آورده است. سطح معناداری تفاوت بین مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان درباره همه ابعاد تا سطح ۹۹ درصد معناداری را نشان می‌دهد. تفاوت سطح امنیت مناطق پنج‌گانه مشخص می‌کند که به نظر زنان، منطقه یک با میانگین ۲۴۹/۴ در رتبه اول، منطقه ۲ با میانگین ۲۱۶/۴۴ در رتبه دوم، و منطقه ۵ با میانگین ۱۹۸/۲۷۱ در رتبه سوم قرار دارد. جایگاه چهارم متعلق است به منطقه ۴ با میانگین ۱۵۷/۲۷ در رتبه آخر نیز منطقه ۳ با میانگین ۱۲۱/۴۰۱ قرار دارد.

به‌عنوان تأثیرگذارترین عامل شخصیتی در احساس ناامنی مطرح شده است که نوع جنایت در مورد زنان و مردان متفاوت است و طبعاً حس امنیت آنان نیز تفاوت دارد. عموماً زنان نسبت به مردان بیشتر احساس ترس می‌کنند، گرچه ممکن است کمتر از مردان قربانی خشونت در محیط‌های عمومی شهر شوند. به‌طور کلی، مردان نسبت به زنان احساسی مثبت‌تر در مورد امنیت محیط اطرافشان دارند. وضعیت زنان در مناطق حاشیه‌ای شهر (مناطق ۳ و ۴) زاهدان نماد بارز فقر کامل و وجود ناامنی محیطی است، چراکه افراد به‌سبب ساخت‌وساز غیرقانونی مجبورند در خانه‌ای بدون شرایط رفاهی از جمله آب لوله‌کشی، برق و سایر ملزومات زندگی کنند. از سویی، به‌دلیل وجود فقر، مشکلات امنیتی بسیاری در این بافت‌های خودرو وجود دارد، از جمله ازدواج‌های ثبت‌نشده، فرزندان بی‌شناسنامه، وضعیت بد بهداشتی، بی‌سوادی و رعایت نشدن عدالت در حق زنان. اینها از مهم‌ترین مشکلات جامعه زنان در نقاط حاشیه‌ای شهر زاهدان است که باعث احساس ناامنی بیشتر این قشر در محیط کالبدی خودرو همچون شیرآباد و بابائیان می‌شود.

۵-۲- ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی زنان در مناطق پنج‌گانه

بررسی میانگین شاخص‌های سرمایه اجتماعی در هر یک از مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان در جدول ۳ نشان

جدول ۲. مقایسه مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان از نظر امنیت زنان

ضریب معناداری	میانگین					ابعاد امنیت
	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۲	منطقه ۱	
۰/۰۰۰	۱۲۶/۵۰	۱۶۲/۲۵	۲۰۰/۹۰	۲۲۳/۹۴	۲۷۴/۱۰	امنیت جانی
۰/۰۰۰	۱۰۷/۴۳	۱۵۰/۰۳	۲۰۱/۰۶	۲۱۴/۴۶	۲۴۶/۲۳	امنیت مالی
۰/۰۰۰	۱۱۲/۲۰	۱۵۸/۶۶	۱۷۸/۹۵	۲۲۴/۸۸	۲۴۵/۱۲	امنیت فکری
۰/۰۰۰	۱۴۱/۶۴	۱۶۶/۲۸	۱۹۷/۸۷	۲۰۲/۷۴	۲۶۰/۹۴	امنیت عاطفی
۰/۰۰۰	۱۳۰/۹۷	۱۶۰/۱۰	۲۰۳/۱۷	۲۱۱/۳۲	۲۳۳/۹۳	امنیت شغلی
۰/۰۰۰	۱۰۹/۹۷	۱۴۶/۳۱	۲۰۷/۴۵	۲۲۱/۳۴	۲۳۶/۰۹	امنیت سیاسی
۰/۰۰۰	۱۲۱/۴۰۱	۱۵۷/۲۷۱	۱۹۸/۳۳۳	۲۱۶/۴۴۶	۲۴۹/۴	میانگین

منبع: یافته‌های تحقیق

می‌دهد که منطقه یک با میانگین ۳/۹۶ در رتبه اول، منطقه ۵ با میانگین ۳/۶۵ در رتبه دوم، منطقه ۲ با میانگین ۳/۱۹ در رتبه سوم، منطقه ۴ با میانگین ۲/۹۸ در رتبه چهارم، و منطقه ۳ با میانگین ۲/۶۶ در رتبه پنجم قرار دارد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان چنین اظهار کرد که منطقه ۵ و منطقه یک شهر زاهدان به لحاظ شاخص‌های سرمایه اجتماعی دارای وضعیت مطلوبتری هستند. در مقابل، منطقه ۳ و ۴ شهر زاهدان بدترین وضعیت را دارند.

منطقه ۳ با بافت اسکان غیررسمی و آشفته محروم‌ترین و نامطلوب‌ترین منطقه به لحاظ سرمایه اجتماعی به شمار می‌آید و به تبع آن امنیت نیز در این منطقه بسیار نامطلوب است. ارتباط بین سکونتگاه‌های غیررسمی، سرمایه اجتماعی و احساس امنیت نشان‌دهنده این است که این محله‌ها از نظر بهره‌مندی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بسیار محروم‌اند و احساس امنیت شهروندان وضعیت مطلوبی را نشان نمی‌دهد. بنابراین باید سازوکاری برای توسعه سرمایه اجتماعی این مناطق

جدول ۳. بررسی میانگین شاخص‌های سرمایه اجتماعی زنان در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان

مناطق شهر	حجم نمونه (N)	میانگین	انحراف معیار	اختلاف استاندارد	سطح اطمینان ۹۵ درصد	
					حد پایین	حد بالا
منطقه ۱	۷۵	۳/۹۶۱۱	۰/۸۸۷۶	۰/۱۰۱۸	۳/۷۵	۴/۱۶
منطقه ۲	۷۶	۳/۱۹۰۶	۱/۱۳۰۷	۰/۱۲۹۷	۲/۹۳	۳/۴۴
منطقه ۳	۷۹	۲/۶۶۶۹	۱/۰۰۸۰	۰/۱۱۵۶	۲/۴۳	۳/۲۴
منطقه ۴	۷۷	۲/۹۸۱۱	۱/۱۳۷۴	۰/۱۳۰۴	۲/۷۲	۳/۲۴
منطقه ۵	۷۶	۳/۶۵۵۹	۱/۰۵۷۶	۰/۱۲۱۳	۳/۴۱	۳/۸۹

منبع: یافته‌های تحقیق

در مجموع، نتایج حاصل از ارزیابی مؤلفه‌های امنیت و شاخص‌های سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که در هر دو شاخص تقریباً مناطق شهری زاهدان در یک وضعیت مشابه قرار دارند. به عبارتی، در مناطقی که میزان سرمایه اجتماعی به دست آمده کم بوده امنیت نیز کم است. از این رو می‌توان چنین نتیجه گرفت که سرمایه اجتماعی بر ابعاد اجتماعی زندگی، که یکی از آنها امنیت زنان است، تأثیر می‌گذارد و لازمه برقراری امنیت است.

۵-۳- سطح‌بندی مناطق با بهره‌گیری از مدل کوپراس

نتایج بررسی و تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که منطقه یک با بیشترین ارزش به دست آمده در مدل کوپراس به لحاظ مؤلفه‌های امنیت و سرمایه اجتماعی دارای کیفیت مطلوب‌تری نسبت به سایر مناطق است. در مقابل، منطقه ۳ نامطلوب‌ترین کیفیت سرمایه اجتماعی و امنیت را دارد. به عبارتی دیگر، منطقه یک به عنوان منطقه‌ای کمابیش نوساز بسیار مطلوب است و

و به تبع آن امنیت ساکنان این محله اندیشیده شود تا میزان احساس امنیت افراد افزایش یابد و شهروندان به پشتوانه سرمایه اجتماعی بالا احساس امنیت بیشتری برای زندگی در این محلات داشته باشند.

جدول ۴. وضعیت مناطق پنج‌گانه در مؤلفه‌های سرمایه و امنیت

رتبه	منطقه	درجه کیفیت
۱	منطقه ۱	
۲	منطقه ۲	
۵	منطقه ۳	
۴	منطقه ۴	
۳	منطقه ۵	

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۲. رتبه‌بندی مناطق در شاخص‌های سرمایه اجتماعی و امنیت



منبع: یافته‌های تحقیق

و امنیت عاطفی ۰/۹۰۸، سرمایه اجتماعی و امنیت شغلی ۰/۹۹۶، و سرمایه اجتماعی و امنیت سیاسی ۰/۸۶۲ است. در واقع به دست آمدن ضریب همبستگی بسیار بالا بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و ابعاد امنیت در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان نمایانگر این است که هر چقدر میزان سرمایه اجتماعی در بین شهروندان بیشتر باشد این شهر از نظر امنیت زنان در وضعیت بهتری قرار دارد.

۴-۵- ضریب همبستگی امنیت و سرمایه اجتماعی

بر اساس آزمون ضریب همبستگی پیرسون، رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد بین مؤلفه‌های امنیت و ابعاد سرمایه اجتماعی در مناطق شهر زاهدان دیده می‌شود. ضریب همبستگی به دست آمده بین سرمایه اجتماعی و امنیت جانی ۰/۹۳۲، سرمایه اجتماعی و امنیت مالی ۰/۹۹۳، سرمایه اجتماعی و امنیت فکری ۰/۸۸۵، سرمایه اجتماعی و امنیت عاطفی ۰/۹۰۸، امنیت شغلی ۰/۹۹۶، امنیت سیاسی ۰/۸۶۲

جدول ۵. ارتباط سرمایه اجتماعی با ابعاد امنیت، با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون

سطح معناداری	ضریب پیرسون	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰,۰۰۰	۰,۹۳۲	امنیت جانی	سرمایه اجتماعی
۰,۰۰۰	۰,۹۹۳	امنیت مالی	
۰,۰۰۰	۰,۸۸۵	امنیت فکری	
۰,۰۰۰	۰,۹۰۸	امنیت عاطفی	
۰,۰۰۰	۰,۹۹۶	امنیت شغلی	
۰,۰۰۰	۰,۸۶۲	امنیت سیاسی	

منبع: یافته‌های تحقیق

۶- جمع‌بندی

امنیت از وجوه بارز آرامش ساکنان و از مهم‌ترین ابعاد زندگی مردم هر جامعه است. با پیچیده شدن روابط و گسترده شدن جوامع شهری برقرارسازی احساس امنیت نیز در بین شهروندان و به‌خصوص قشر زنان ابعاد گسترده و پیچیده‌ای یافته است. از آنجا که زنان جزء آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه در ابعاد امنیتی هستند، لزوم توجه به آنها در مطالعات و برنامه‌ریزی‌ها بیش از پیش احساس می‌شود. بدیهی است که بدون برقراری احساس امنیت در بین زنان نمیتوان انتظار داشت که بهبود و رشد در ساختار اجتماعی ایجاد شود. این مسئله صرفاً با تقویت سرمایه اجتماعی تحقق می‌یابد و احساس امنیت زنان دارای تأثیر و تأثیری فراگیر با مقولات سرمایه اجتماعی است که بهبود و تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مانند آگاهی، مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی بازخوردهای فراوان و تأثیرات فراگیری در بُعد امنیتی دارد. در این پژوهش به مقوله احساس امنیت در مؤلفه‌های جانی، مالی، سیاسی، شغلی، عاطفی و فکری در بین زنان در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان پرداخته شده است. همچنین مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مناطق مختلف ارزیابی شده و سپس به سنجش نقش سرمایه اجتماعی در تبیین امنیت بین زنان پرداخته شده است. بدین منظور شاخص سرمایه اجتماعی شامل اعتماد و آگاهی، مشارکت و انسجام و رابطه آن با امنیت زنان در پنج منطقه شهر زاهدان بررسی شده است. به‌طور کلی، یافته‌های پژوهش بر اساس آزمون میانگین نشان می‌دهند که منطقه یک شهر زاهدان با میانگین ۳/۹۶ دارای کیفیت مطلوب است و منطقه ۳ با میانگین ۲/۶۶ نامطلوب‌ترین کیفیت سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی را دارد. به عبارتی دیگر، منطقه یک به‌عنوان مطلوب‌ترین منطقه زاهدان و منطقه ۳ و ۴ با بافت اسکان غیررسمی و آشفته محروم‌ترین و نامطلوب‌ترین منطقه هستند که کمترین میزان امنیت و سرمایه اجتماعی را نیز دارند. در زمینه یافته‌های تحلیلی به‌منظور قضاوت بهتر در تبیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت از آزمون آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده

است که نتایج نشان‌دهنده رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد بین مؤلفه‌های امنیت و سرمایه اجتماعی است. از این رو به دست آمدن ضریب همبستگی بسیار بالا بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و ابعاد امنیت در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان نمایانگر این مهم است که هر چقدر سرمایه اجتماعی در بین این شهروندان بیشتر باشد شهر از نظر امنیت در وضعیت بهتری قرار می‌گیرد.

- منابع:
- ابراهیم‌زاده، عیسی، فرامرز بریمانی، و یوسف نصیری. (۱۳۸۳). «حاشیه‌نشینی و ناهنجاری‌های شهری و راهکارهای تعدیل آن». *جغرافیا و توسعه دانشگاه سیستان و بلوچستان* ۲ (۳): ۱۲۱-۱۴۳.
 - احمدی، محمد، و علیرضا کلدی. (۱۳۹۱). «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر سنندج و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن». *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه* ۳ (۴): ۱۹-۱.
 - اختر محقق، مهدی. (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی*. تهران: [بی‌جا].
 - اکبری، امین. (۱۳۸۳). *نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت: بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی، اجتماعی (مطالعه موردی روستای فارسنج از توابع سفز)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
 - بابائیان، علی، غلامرضا مرادی، علی‌اکبر خرمی، و روح‌اله سالار. (۱۳۹۳). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر ارتقای امنیت عمومی از دیدگاه فرماندهان و مدیران (مورد مطالعه: فرماندهی انتظامی استان گلستان)». *فصلنامه انتظام اجتماعی* ۶ (۴): ۸۶-۶۵.
 - بحری‌پور، عباس، و ابوالفضل ذوالفقاری. (۱۳۸۹). «سرمایه اجتماعی و تبیین رابطه آن با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شهرستان کاشان)». *مطالعات جامعه‌شناسی* ۲ (۸): ۷-۲۴.
 - پیلتن، فخرالسادات، و مختار برومند. (۱۳۹۳). «بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه کلیه زنان و مردان واقع در گروه سنی ۱۸-۴۵ سال شهر جهرم)». *مطالعات توسعه اجتماعی ایران* ۶ (۲): ۱۱۹-۱۲۹.
 - ذاکری هامانه، راضیه. (۱۳۹۰). *بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر یزد)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد.
 - رضایی، زهرا. (۱۳۹۴). *بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با احساس امنیت زنان شهر آبدانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار.
 - رضایی، مریم، طاهره میرساردو، و زهرا رضایی. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی زنان». *انتظام اجتماعی* ۹ (۲): ۴۹-۷۴.
 - زکی، محمدعلی. (۱۳۹۴). «بررسی سرمایه اجتماعی زنان و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور اصفهان)». *زنان و خانواده* ۹ (۳۰): ۷۸-۵۳.
 - سفیری، خدیجه، و صدفی ذبیح‌اله. (۱۳۹۱). «فراتحلیل مطالعات و تحقیقات جنسیت و سرمایه اجتماعی».
 - جامعه‌شناسی کاربردی ۲۳ (۴۷): ۳۷-۷۴.
 - شاکری‌نیا، ایرج. (۱۳۸۹). «رابطه سرمایه اجتماعی و معناداری زندگی با سلامت روان در زنان قربانی همسر آزاری». *زن و بهداشت* ۱ (۲): ۴۷-۶۶.
 - شایگان، فریبا، امین صارمی، و زینب عباسی. (۱۳۹۴). «سرمایه اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانش‌آموزان دبیرستانی منطقه ۴ تهران)». *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی* ۶ (۲۳): ۹۱-۱۲۲.
 - عباس‌زاده، محمد، ابراهیم حسین‌پور، نوشین رحیمی دهگلان، و علی بوداقلی. (۱۳۹۱). «تحلیل نظری سرمایه اجتماعی با تأکید بر تأثیر آن بر مهاجرت، نظم و امنیت اجتماعی». *فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی* ۲ (۴): ۱-۲۴.
 - قجری، حسینعلی، و اعظم علیخانی‌فرادنبه. (۱۳۹۱). «میزان سرمایه اجتماعی زنان شهر بروجن و عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر آن». *جامعه‌شناسی کاربردی* ۲۳ (۱): ۱۷۱-۱۹۳.
 - قدرتی، حسین، علی یاراحمدی، مریم مختاری، و حسین افراسیابی. (۱۳۹۰). «تحلیل سرمایه اجتماعی و باروری زنان در مناطق شهری سبزوار». *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک* ۱ (۴): ۷۹-۹۴.
 - کلاه‌چیان، محمود. (۱۳۸۲). «راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی». *دز: احمد کاهه*. مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ج ۱، تهران: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، معاونت اجتماعی.
 - گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۵). *تجدد و تشخیص*. ترجمه ناصر موفقیان. ج ۴، تهران: نشر نی.
 - مصطفی‌پور، احسان، منصور حقیقتیان، و اصغر محمدی. (۱۳۹۷). «تبیین جامعه‌شناسی میزان سرمایه اجتماعی محله‌های شهر تهران». *مطالعات جامعه‌شناسی* ۱۰ (۳۸): ۷-۲۰.
 - ویدنیا، منیژه. (۱۳۸۸). *امنیت اجتماعی*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
 - نیازی، محسن، الهام شقایب مقدم، و یاسمن شادفر. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال (۱ و ۲) و جنوب شهر (۱۹ و ۲۰)». *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان* ۲ (۳): ۱۳۱-۱۶۰.
 - _____ سیدسعید حسین‌زاده آرائی، ایوب سخایی، و حسین امام‌علیزاده. (۱۳۹۵). «فراتحلیل مطالعات و تحقیقات سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی». *انتظام اجتماعی*، ۸ (۱): ۱-۲۵.
 - Hansen, Lene, and Barry Buzan. (2007). *International Security. Widening Security*. Los Angeles: SAGE Publications 3: 367. (SAGE Library of International Relations).

- Karner, T. X. (2004). *Social Capital in Encyclopedia of Sociology*. Second edition.
- Waver, O. (2009). "Waltz's Theory of Theory". *Journals Permissions* 23 (2): 201–222.
- Yuan, Chien Wen (Tina), V. Hanrahan Benjamin, & John M.Carroll. (2018). "Is there Social Capital in Service Exchange Tools?: Investigating Timebanking Use and Social Capital Development". *Computers in Human Behavior* 81: 274-281.

Measurement of Social Capital Components and Their Role in Explaining Women's Security (A Case Study of Zahedan City)

Issa Ebrahimzadeh
Diman Kashefidoost

Abstract

Social capital is a spiritual and an intellectual dimension of the community, which has received considerable attention in development debates over the past decades. The present viewpoint indicates the importance of the role and influence of components on and relationships with other development components including economic, cultural, physical etc. On the other hand, utilizing social capital along with other resources leads to the growth of any society, since it facilitates social action and reduces cost of interactions. Trust, coherence, participation, awareness social are among the components of social capital that are prerequisites for any development. One of the main components contributing to the explanation of social capital is security. Given that women account for half of the population, addressing women's issues, including security as social and human capital, is one of the most urgent needs of our society today. It is necessary to measure women social capital and its role in explaining the level of security. According to the

above mentioned facts, the aim of this study is to measure social capital of women in five regions of Zahedan and its role in explaining their security. We followed Giddens, Coleman and Pontham theories. Regarding the studied components, this study is an applied study based on its goal and a descriptive-analytical one regarding its methodology. The statistical population includes all women living in Zahedan (A total of 288180 women based on 2016 statistical data). The sample size is estimated as 383 using Cochran formula. Data were collected by random sampling. The validity and reliability of the questionnaire was calculated by Cronbach's alpha coefficient. The relationship between social capital variables and security was measured and analyzed using statistical and inferential methods and Spss software. The results indicate there is a significant relationship between social capital and women's security.

Keywords

Social Capital, Security, Women, Zahedan City